

Рак Марыя Сяргееўна

аспірант, выкладчык кафедры беларускай і замежнай літаратуры
Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка
г. Мінск, Беларусь

Maryia Rak

Post-graduate student, Lecturer at the Department of Belarusian and Foreign Literature,
Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank
Minsk, Belarus
mashutka.rak@gmail.com

**МАСТАЦКА-ЭСТЭТЫЧНАЯ І ЖАНРАВая ПАРАДЫГМА ТВОРАЎ
ЛЮДМІЛЫ РУБЛЕЎСКАЙ І ДЗІЯНЫ СЭТЭРФІЛД**

**ARTISTIC, AESTHETIC AND GENRE PARADIGM OF WORKS
BY LUDMILA RUBLEUSKAYA AND DIANE SETTERFIELD**

У артыкуле на аснове кампаратывісцкага падыходу супастаўляецца проза Л. Рублеўскай і Д. Сэтэрфілд, вызначаецца вобразна-тэматычная, жанравая і стылёвая адметнасць твораў беларускай і англійскай пісьменніц, выяўляюцца спосабы рэцэпцыі гатычнай традыцыі ў сучасных апавяданнях і раманах. Адзначаецца, што сучасныя пісьменніцы выкарыстоўваюць паралельны хранатоп, белетрызуюць наратыўны апавед, ствараюць поліжанравыя раманыя формы.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *кампаратывістыка; рэцэпцыя; беларуская проза; англійская проза; мастацка-эстэтычная спецыфіка; жанравая дыфузія; гатычная традыцыя; белетрызацыя апаведу.*

The work compares the prose of L. Rubleuskaya and D. Setterfield on the basis of a comparative approach, defines the imagery, thematic, genre and stylistic features of the works of these two Belarusian and English writers, reveals the ways of functioning of the gothic tradition in contemporary stories and novels. It is noted that modern writers use a parallel chronotope, fictionalize the narrative, create multi-genre novel forms.

Key words: *comparative studies; reception; Belarusian prose; English prose; artistic and aesthetic specifics; genre diffusion; gothic traditions; fictionalization of the narrative.*

Прыярытэтны кірунак нацыянальнага літаратуразнаўства – вызначэнне непаўторнасці развіцця літаратурнага працэсу ў Беларусі – дапаўняецца і пашыраецца актуальнымі праблемамі, якія па-ранейшаму стаяць перад айчыннай філалогіяй: асэнсаванне месца беларускай літаратуры ў свеце, а таксама раскрыццё асаблівасці ўваходжання сусветнай літаратуры ў беларускі кантэкст. У вырашэнні названых праблем бачыцца асаблівасць дыскурсу беларускай кампаратывістыкі ў гісторыка-культурным працэсе канца ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя. Станаўленню нацыянальнай кампаратывістыкі паспрыялі буйныя працы беларускіх і замежных даследчыкаў: Г. Я. Адамовіч [1], М. П. Аляксеева [2], Л. П. Баршчэўскага і П. В. Васючэнкі [3], П. Брунэля, К. Пішуа і А. М. Русо [4], Д. Дзюрышына [5], В. М. Жырмундскага [6], В. Г. Зінчанкі [7], У. М. Конана [8], Ю. Крысцевай [9], Е. А. Лявонавай [10], Д. Ф. Маркава [11], Т. М. Тарасавай [12], І. В. Шаблоўскай [13] і інш.

Параўнальна-гістарычныя, тыпалагічныя даследаванні літаратуры свету стварылі грунтоўную аснову для вывучэння сумежных літаратурна-мастацкіх з'яў у пачатку ХХІ стагоддзя. Разам з тым варта адзначыць, што функцыянаванне падсістэмы «літаратура» ў кантэксце іншых форм свядомасці чалавека ўплывае на спецыфіку самой гэтай падсістэмы. З'яўляючыся часткай назапашанага вопыту ўсяго чалавецтва, сусветная літаратура складаецца з асобных нацыянальных літаратур, адметным чынам уплываючы на кожную з іх. Спецыфіка прыярытэтаў, якімі вызначаецца структура сучаснага свету, фарміруе адметнасць літаратурнага развіцця і ў маштабах адной краіны, і ўсяго чалавецтва.

Асноўная задача даследчыкаў на сучасным этапе – выявіць агульнае і адрознае паміж іншанацыянальнымі літаратурамі, што дазваляе раскрыць у сусветным нацыянальнае, асобнае, а ў нацыянальным – сусветнае, агульначалавечае. У постіндустрыяльным грамадстве, у новай інфармацыйнай прасторы пачатку ХХІ ст. вывучэнне гэтых праблем становіцца надзвычай актуальным.

Рэцэпцыя традыцый і мастацкіх пошукаў замежнай літаратуры ў айчынай мастацкай прасторы, тыпалогія сумежных літаратурна-мастацкіх з'яў, сістэмна-структурныя параметры беларуска-замежнага літаратурна-мастацкага кантэксту – актуальныя праблемы беларускага літаратуразнаўства ХХІ стагоддзя.

У сувязі з гэтым варта адзначыць, што проза Д. Сэтэрфілд у айчынным літаратуразнаўстве не вывучалася, тым больш не параўноўвалася з творамі сучасных беларускіх пісьменнікаў, такіх, як, да прыкладу, Л. Рублеўская. Раман англійскай пісьменніцы «Трынаццатая казка» дастаткова поўна быў прааналізаваны рускімі літаратуразнаўцамі, якія звярталі ўвагу на інтэртэкстуальнасць і адметнасць паэтыкі твора. Яны даследавалі рэцэпцыю класічнай англійскай і нямецкай літаратуры ў прозе Д. Сэтэрфілд (Г. Ішымбаева [14], Н. Літвіненка [15], А. Нікіфарава [16] і інш.). Разгляд твораў Д. Сэтэрфілд і Л. Рублеўскай у кампаратыўным аспекце стане падмуркам для вывучэння беларуска-англійскага літаратурнага ўзаемадзеяння.

Адзнакі плённага пошуку ў рэчышчы мастацка-эстэтычнага і жанравага «поліфанізму» выявіліся ў творчасці англійскай і беларускай пісьменніц Д. Сэтэрфілд і Л. Рублеўскай, дзякуючы якім сучасная проза стала яскравым прыкладам жанрава-стылёвай дыфузнасці і разамкнёнасці, а розныя часавыя вымярэнні (мінулае і сучаснасць) пачалі ўзаемадапаўняцца і нарошчвацца з дапамогай выкарыстання паралельнага хранатопу, а часам і прыёму шматсветавасці. Названыя пісьменніцы актыўна спалучаюць у межах аднаго тэксту розныя стылёвыя плыні, кірункі, жанры і формы (імпрэсіянізм, неарамантызм, натуралізм, рэалізм, постмадэрнізм, готыку, неаготыку, дэтэктыў, фэнтэзі і інш.).

Галоўны аспект, звязаны з мастацка-эстэтычнай парадыгмай у сучаснай прозе, абумоўліваецца выкарыстаннем раманнай панарамнасці і традыцый

В. Скота пры апісанні аддаленых па часе падзей. Праблема засваення і асэнсавання гісторыі мастацкай літаратурай заўсёды адыгрывала важную ролю і становілася яшчэ больш актуальнай у пераломныя моманты развіцця грамадства. Працэс рэцэпцыі і рэканструкцыі «свой даўніны» слоўным мастацтвам характарызуецца актыўным выкарыстаннем шырокага дыяпазону літаратурных жанраў пры адлюстраванні гістарычнай тэмы, у межах якой асвятляюцца падзеі далёкага ці недалёкага мінулага, што садзейнічае абуджэнню нацыянальнай самасвядомасці, цікавасці да гісторыі ўласнага роду.

Пісьменніцы не проста ўзнаўляюць падзеі мінулага, а ствараюць паўнавартаснае панарамнае мастацкае палатно гістарычных падзей. Гэта назіраецца ў творах Д. Сэтэрфілд (гісторыя сямейнага пракляцця ў раманах «Трынаццатая казка», «Бэлман і Блэк, ці Незнаёмец у чорным», «Пакуль цячэ рака»). Арыгінальная аўтарская інтэрпрэтацыя жыцця і дзейнасці канкрэтнага персанажа ў названых творах становіцца адным са спосабаў філасофскага заглыблення ў свет чалавека, рэфлексіяй над надзённымі і вечнымі праблемамі.

Прозе Л. Рублеўскай таксама ўласціва спалучэнне неарамантычнага, гатычнага, містычнага падыходаў да ўзнаўлення мінулага. Працягваючы рамантычныя традыцыі англійскай і беларускай літаратур, у цыкле «Шляхецкія апавяданні» аўтар уздымае праблемы годнасці чалавека, знітоўвае сучаснасць і мінулае ў аповесцях «Сэрца мармуровага анёла», «Пярсцёнак апошняга імператара» і раманах «Золата забытых магіл», «Скокі смерці» і інш.

Так, у паралельным рамана «Золата забытых магіл» Л. Рублеўская імкнецца выявіць вытокі нацыянальнай ментальнасці, уводзіць паняцце *міфалагічны час* (памяць, містыка снабчанняў, народнае разуменне свету). Падобнае назіраецца і ў прозе В. Скота, які дасканала перадаваў «дух мінуўшчыны», вывучаў гісторыю, але ўводзіў у свае творы герояў, якія не заўсёды мелі рэальных адпаведнікаў, і, больш таго, сцвярджаў, што рухавіком падзей становіцца народ. Варта зазначыць прыныповае адрозненне ў асэнсаванні і адлюстраванні гісторыі беларускай пісьменніцай і класікам англійскай літаратуры: паралельны хранатоп як адметнасць мастацкай інтэрпрэтацыі «свой даўніны» і адметнасць аўтарскай стратэгіі пісьменніцы актуалізуе мінулае і сучаснасць.

Д. Сэтэрфілд і Л. Рублеўская паспяхова выкарыстоўваюць традыцыі класічнага англійскага гатычнага рамана (Ш. і Э. Брантэ, Х. Уолпал, М. Шэлі, Г. Рэдкліф і інш.). Англійская пісьменніца неаднаразова зазначала, што ў юнацтве захаплялася творамі Л. Талстога, Ф. Дастаеўскага, Ш. і Э. Брантэ, Д. Осцін і інш., у прозе якіх можна таксама знайсці рысы гатычнай літаратуры. Раман «Трынаццатая казка» напісаны ў поўнай адпаведнасці з гатычнай традыцыяй: наяўнасць змрочнага маёнтка з мноствам таямніц, у якім жыве Віда Вінтэр; зарослы сад, дзе галоўная гераіня Маргарэт Лі нібыта сустракаецца з прывідам, а на самой справе – сапраўднай дачкой гаспадароў маёнтка; знікненне і смерць герояў (Чарлі,

Ізабэла, Эстэр і інш.); вогнішчы і пажары (Анджэлфілд-Хаўс); цёмныя, дажджлівыя ночы; кровазмязьне; садызм; невылечная смяротная хвароба і інш.

Раманы Д. Сэтэрфілд і Л. Рублеўскай блізкія і ў тым плане, што яны маюць не толькі выразную неагатычную скіраванасць, але і прадуманую кампазіцыю, у якой назвы раздзелаў часта становяцца своеасаблівым ключом для далейшага разгортвання падзей. Г. Ішымбаева адзначала, што «“Трынаццатая казка” з яе неаготыкай і традыцыямі віктарыянскага рамана мае відавочную літаратуразнаўчую аснову ў тым сэнсе, што асобныя часткі пабудаваны ў адпаведнасці з амаль класічнай тэорыяй сюжэта» [14].

Адным з ключавых прыёмаў аповеду Д. Сэтэрфілд становіцца такая наратыўная стратэгія, як *кніга ў кнізе* (падзеі апісваюцца з пункту гледжання Маргарэт, якая складае біяграфію знакамітай пісьменніцы Віды Вінтэр, а таксама самой Віды, Аўрэліуса і дзённіка былой гувернанткі Эстэр). Аўтар дасканалы перадае пакуты Віды Вінтэр, якая пачынае раскрываць таямніцу, звязаную з яе лёсам: «Яна настолькі прывыкла хаваць праўду, што цяпер, падчас спробы яе агучыць, сутыкнулася з фізіялагічнымі цяжкасцямі. Другая і трэцяя спробы пачаць апавед таксама былі няўдалымі. Але ў рэшце рэшт яна гэта адолела, як перамагае стары музыка свой інструмент пасля таго, як з года ў год не браў яго ў рукі <...> Ізабэла Анджэлфілд была дзіўнай» [17, с. 34].

У гатычных апавяданнях «Шклянка цемры з прысмакам крыві», «Дыярыуш пані», «Жаніх пані Данусі» і інш. Л. Рублеўская таксама актыўна выкарыстоўвае элементы гатычнай паэтыкі: дзеянне адбываецца ў змрочных замках, сядзібах, касцёлах, на могілках, пераважна ноччу, у неспрыяльнае надвор'е, прысутнічаюць інфернальныя істоты, чытач запалоханы прадчуваннем блізкай трагедыі.

Гатычны раман «Скокі смерці» – цікавая мастацкая знаходка беларускай пісьменніцы, «твор, які сінтэзуе элементы гатычнага, прыгодніцка-дэтэктыўнага, філасофскага раманаў, дзе удала спалучаны нацыянальна-гістарычныя (этнанацыянальная самаідэнтыфікацыя беларусаў, захаванне гістарычнай памяці) і так званыя вечныя праблемы (пачуццё і абавязак, вернасць і здрада, мэтазгоднасць і мараль, дабро і зло)» [18, с. 150]. Сам жанр гатычнага рамана, як абалонка твора, абраны пісьменніцай наўмысна: звяртаючыся да таямніц і загадак змрочнага былога, Л. Рублеўская імкнецца падкрэсліць сувязь мінуўшчыны і будучыні, паказаць, да чаго можа прывесці выкарыстанне звышзброі прагнучымі сусветнага панавання людзьмі.

Л. Рублеўская ідзе ўслед за жанравым канонам англійскай готыкі: дзеянне адбываецца ў «вусцішнай» прасторы (ратуша, старажытны замак, закінутая мясцовасць, сутарэнні і г.д.), а рэалістычнасць апісання змрочных дэталей побыту стварае напружанасць аповеду. Цэнтральны і нязменны вобраз гатычных твораў – замак – прысутнічае ў творы і трансфармуецца ў адпаведнасці з мясцовымі рэаліямі: гэта вежа, якую абыходзяць як магілу вісельніка, маёнтак уплывовага алігарха, старадаўні палац, апошні ўладальнік якога звар'яцеў. У рамане прысутнічаюць таксама наступныя

«гатычныя» топасы: халодныя пусткі, закінутыя дамы і могілкі, апусцелыя ўдалечыні ад цывілізацыі мястэчкі, сутарэнні, схаваныя пераходы і схованкі. Пара года, у якую разгортваюцца падзеі, – восень, часта на мяжы з зімой – стварае змрочную і трывожную атмасферу паступовага памірання і адзіноты. Дзеянне пераважна разгортваецца вечарам ці ноччу, або днём ў непагоду, калі неба зацягнута шэрымі аблокамі. У стылістыцы ўрбаністычнай готыкі горад і яго будынкі набываюць у творы рысы падземнага царства мёртвых, дзе асфальт – рака Лета, мухі (інсекты) – вешчуны Аіда, зграі гарадскіх птушак нагадваюць магільныя крыжы, а транспарт параўноўваецца з ладдзёй Харона: «За вокнамі мчаліся агні начнога гораду, быццам згубныя балотныя агенчыкі <...> Паўпусты тралейбус пагрукваў, нібыта развальваўся. Я на хвілю ўявіла, што так можа выглядаць сучасны Харонаў транспарт. Вось прыпыніўся, каб прыняць у сябе новыя памерлыя душы...» [19, с. 113–114].

Варта адзначыць, што ў жанравай парадыгме рамана беларускай пісьменніцы, поруч з гатычнымі, выкарыстоўваюцца рамантычныя, дэтэктыўныя і фантастычныя элементы. Як і ў Д. Сэтэрфілд, у гатычных творах Л. Рублеўскай прысутнічаюць і пераплятаюцца некалькі часавых вымярэнняў. У цэнтры аповеду, як правіла, аказваецца кананічны гатычны матыў радавога праклёну, які з’яўляецца наступствам рэальнага граха або злачынства і непазбежна прыводзіць да асобнага крызісу, варажнечы паміж пакаленнямі адной сям’і. Яшчэ адзін важны гатычны матыў у творах Л. Рублеўскай і Д. Сэтэрфілд – матыў ізаляцыі, які знаходзіць вырашэнне праз мастацкае адлюстраванне адзіноты герояў.

Змена мастацка-эстэтычнай парадыгмы беларускай і англійскай прозы звязана з арыентацыяй слоўнага мастацтва на белетрыстыку (літаратуру, якая мае ў сваёй аснове займальны пачатак, але закранае важныя тэмы). Дэтэктыўныя аповесці Л. Рублеўскай з’яўляюцца прыкладамі змены ў мастацка-эстэтычнай парадыгме і жанравай поліфаніі. Яны спалучаюць у межах аднаго тэксту аднакі гістарычнага твора і белетрыстычных жанраў – дэтэктыва, прыгодніцкай і меладраматычнай аповесці. У іх аснове знаходзіцца «росшук таямніцы» і паралельны хранатоп, мадэрнізацыя рэчаіснасці і, па сутнасці, адыход ад уласна гістарычных падзей і фактаў, спалучэнне і перакрываўванне сучаснасці з даўнінай, што нагадвае аб сабе праз атрыманыя ці выпадкова знойдзеныя рэчы, лісты, артэфакты, пачутыя гісторыі і г.д. Да прыкладу, Магда Дарбут, гераіня аповесці «Пярсцёнак апошняга імператара», аказваецца спадчынніцай аднаго з нашчадкаў візантыйскага імператара з роду Палеалогаў. Таемна-мройны, нерэалістычны, рамантычны, нават містычны каларыт і гісторыка-легендарны фон твораў пісьменніцы заснаваны на шырокім выкарыстанні паданняў і легенд. У прозе Д. Сэтэрфілд таксама назіраецца падобнае: сюжэт яе твораў дынамічны, рэцыпіент з лёгкасцю «пераносіцца» ў розныя часавыя вымярэнні, а ў аснове большасці твораў знаходзіцца канфлікт паміж добром і злом.

Варта заўважыць, што галоўнымі гераінямі твораў Л. Рублеўскай (усе творы за выключэннем серыі раманаў пра Пранціша Вывіча) і Д. Сэтэрфілд

(«Трынаццатая казка», «Пакуль цячэ рака») з'яўляюцца жанчыны творчых або гуманітарных прафесій: гісторыкі, журналісткі, мастацтвазнаўцы, якія паспяхова вырашаюць таямніцу, звязаную ці з лёсам уласнай сям'і, ці з лёсам іншай («Скокі смерці», «Дагератып», «Сутарэнні Ромула», «Трынаццатая казка» і інш.).

Л. Рублеўская, як і Д. Сэтэрфілд, спрабуе – і не без поспеху – вынайсці рэцэпт добрага мастацкага тэксту, у якім павінны перакрыжоўвацца адзнакі і набыткі фэнтэзі і дэтэктыва, прыгодніцкай і меладраматычнай, гатычнай і неарамантычнай літаратуры, а падзеі і характары з'яўляюцца адначасова выключнымі і ўнікальнымі ў сваёй надзвычайнасці, нетыповасці.

Пра арыентацыю Л. Рублеўскай на сусветны мастацкі вопыт сведчыць наступнае выказванне М. Аляшкевіч: у «прозе Л. Рублеўскай сюжэты добра закручаны – як у галівудскім экшане. <...> Нашы Лара Крофт ды Індыяна Джонс шукаюць страчаныя скарбы, якія маюць велізарную каштоўнасць не толькі для перакупшчыкаў антыкварыяту, але і для нацыі, а праз тое для ўсяго чалавецтва. У працэсе пошуку героі змагаюцца са злымі сіламі, вырашаюць асабістыя праблемы і раскрываюць таямніцы мінуўшчыны. У адрозненне ад галівудскіх персанажаў, нашы шукальнікі скарбаў маюць мясцовы каларыт – імёны, звычкі, абставіны, пазнавальныя месцы дзеяння» [20, с. 149].

Такім чынам, спалучэнне арыентацыі на класічную англійскую традыцыю (В. Скот, Ш. і Э. Брантэ, часткова М. Шэлі) з адзнакамі жанраў масавай літаратуры ў прозе Д. Сэтэрфілд і Л. Рублеўскай спрыяе прыцягненню ўвагі чытача да сучаснай літаратуры, мастацтва, культуры і «белетрызацыі» вечных тэм, абнаўленню традыцый гатычнай літаратуры і жанраваму поліфанізму, які выявіўся ў стварэнні арыгінальных аўтарскіх жанравых форм (раман-інструкцыя, неагатычны раман, раман-лабірынт, раман-казка і інш.).

ЛІТАРАТУРА

1. *Адамовіч, Г. Я.* Асновы кампаратывістыкі: беларускі кантэкст = The basics of comparativistics: the belarusian context / Г. Я. Адамовіч. – Мінск : Беларус. дзярж. пед. ун-т, 2009. – 228 с.
2. *Алексеев, М. П.* Сравнительное литературоведение / М. П. Алексеев. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1983. – 447 с.
3. *Баршчэўскі, Л. П.* Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён : папул. нарысы / Л. П. Баршчэўскі, П. В. Васючэнка, М. А. Тычына. – Мінск : Радыёла-плюс, 2006. – 575 с.
4. *Брунэл, П.* Што такое параўнальнае літаратуразнаўства? / П. Брунэл, К. Пішуа, А. М. Русо. – Мінск : ЭўраФорум, 1996. – 238 с.
5. *Дюришин, Д.* Теория сравнительного изучения литературы : пер. со словац. / Д. Дюришин – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
6. *Жирмунский, В. М.* Сравнительное литературоведение: Восток и Запад : избр. тр. / В. М. Жирмунский. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1979. – 493 с.

7. *Зинченко, В. Г.* Межкультурная коммуникация: от системного подхода к синергетической парадигме : учебное пособие / В. Г. Зинченко, В. Г. Зусман, З. И. Кирнозе. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 220 с.
8. *Конан, У. М.* Беларуская літаратура ў кантэксце еўрапейскай мастацкай культуры / У. М. Конан // Пераклад збліжае народы: матэрыялы Міжнар. «круглага стала» памяці А. Адамовіча, Мінск, 3–4 верас. 2001 г. / Міжнар. асац. беларусістаў / гал. рэд. Р. І. Барадулін. – Мінск, 2002. – С. 34–39.
9. *Кристева, Ю.* Бахтин, слово, диалог и роман / Ю. Кристева // Вестн. Моск. гос. ун-та. Сер. 9. – 1995. – № 1. – С. 97–124.
10. *Лявонава, Е. А.* Плыні і постаці: з гісторыі сусветнай літаратуры другой паловы XIX–XX стагоддзяў: дапам. для настаўнікаў / Е. А. Лявонава. – Мінск : Рэдакцыя часопіса «Крыніца», 1998. – 336 с.
11. *Марков, Д. Ф.* Сравнительно-исторические и комплексные исследования в общественных науках: из опыта изучения истории и культуры народов Центральной и Юго-Восточной Европы / Д. Ф. Марков. – М. : Наука, 1983. – 237 с.
12. *Тарасава, Т. М.* Духоўны досвед беларускай прозы і еўрапейскі кантэкст / Т. М. Тарасава. – Мінск : Беларус. дзярж. пед. ун-т, 2009. – 175 с.
13. *Шаблоўская, І. В.* Сусветная літаратура ў беларускай прасторы: Рэцэпцыя. Тыпалогія. Кантакты / І. В. Шаблоўская. – Мінск : Радыёла-плюс, 2007. – 303 с.
14. *Ишимбаева, Г. Г.* Интертекстуальность романа Д. Сеттерфилд «Тринадцатая сказка» [Электронный ресурс] / Г. Г. Ишимбаева. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/intertekstualnost-romana-d-setterfild-trinadtsataya-skazka/viewer>. – Дата доступа : 07.06.2021.
15. *Литвиненко, Н. А.* «Тринадцатая сказка»: жанровая стратегия успеха / Н. А. Литвиненко // Вестник Университета Российской академии образования. – 2008. – № 1. – С. 117–121.
16. *Никифорова, А. Н.* Рецепция античного мифа о близнецах в романе Дианы Сеттерфилд «Тринадцатая сказка» / А. Н. Никифорова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2013. – № 6 (2). – С. 284–286.
17. *Сеттерфилд, Д.* Тринадцатая сказка / Д. Сеттерфилд. – СПб : Азбука-классика, 2007. – 464 с.
18. *Бароўка, В. Ю.* Раманы Людмілы Рублеўскай як мастацкі дыялог з жанравай традыцыяй / В. Ю. Бароўка // Białorutenistyka Białostocka. – Том 7. – Białostock. – 2015. – С. 147–160.
19. *Рублеўская, Л.* Ночы на Плябанскіх млынах: раман, аповесці, апавяданні / Л. Рублеўская. – Мінск : Маст. літ., 2013. – 526 с.
20. *Аляшкевіч, М.* Людміла Рублеўская: адкрывальніца скарбаў / М. Аляшкевіч // Вандроўкі вакол самотнага сонца: беларуская літаратура пачатку XXI стагоддзя ў літаратуразнаўчых партрэтах і эскізах: зборнік артыкулаў / уклад. І. Л. Шаўлякова-Барзенка. – Мінск, 2011. – С. 143–150.

Поступила в редакцию 07.04.2021